85 години

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Том I

85 години

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

8-9 ноември 2021 г.

Том I

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Свищов, 8-9 ноември 2021 г.

Посветена на 85 години от създаването
на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана в изпълнение проект НФ-2-2021 „Устойчиво развитие и социално-икономическа кохезия през XXI век – тенденции и предизвикателства“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2021

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Проф. д-р Марияна Божинова
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ - председател
Проф. д. н. Борислав Борисов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Катя Личева
Доц. д-р Людмил Несторов
Доц. д-р Марина Николова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Силвия Костова
Доц. д-р Христо Сирашки

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Румен Ерусалимов - *председател*
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Любчо Варамезов - *председател*
Проф. д-р Анета Денева
Проф. д-р Атанас Атанасов
Проф. д-р Йордан Василев
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д-р Маргарита Богданова
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Александър Ганчев
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND SOCIO-ECONOMIC COHESION IN THE 21ST CENTURY: TRENDS AND CHALLENGES

Svishtov, 8th - 9th November 2021

Dedicated to the 85th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The international scientific and practical conference has been organized as implementation of project SF-2-2021 "Sustainable Development and Socio-Economic Cohesion in the 21st Century: Trends and Challenges", financed with funds by Ordinance of the Ministry of Education and Science for encouraging scientific research

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2021

PROGRAM COMMITTEE
Prof. Mariyana Bozhinova, Ph.D.
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Borislav Borissov, D.Sc.
Prof. Bozhidar Bozhinov, D.Sc.
Prof. Stoyan Prodanov, Ph.D.
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, Ph.D.
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, Ph.D.
Assoc. Prof. Irena Emilova, Ph.D.
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, Ph.D.
Assoc. Prof. Katya Licheva, Ph.D.
Assoc. Prof. Lyudmil Nestorov, Ph.D.
Assoc. Prof. Marina Nikolova, Ph.D.
Assoc. Prof. Plamen Petkov, Ph.D.
Assoc. Prof Silviya Kostova, Ph.D.
Assoc. Prof Hristo Sirashki, Ph.D.

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D., Chairman
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovksi, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.
Head Asst. Asen Bozhikov, Ph.D.

EDITORIAL COMMITTEE
Prof. Lyubcho Varamezov, Ph.D., Chairman
Prof. Aneta Deneva, Ph.D.
Prof. Atanas Atanasov, Ph.D.
Prof. Yordan Vasilev, Ph.D.
Prof. Krasimir Shishmanov, Ph.D.
Prof. Margarita Bogdanova, Ph.D.
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Aleksandar Ganchev, Ph.D.
Assoc. Prof. Ventsislav Vassilev, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovski, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.

The published materials have been reviewed. The authors are responsible for the content and layout of their papers, the opinions expressed, the data used and the sources cited.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I

ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ПЪТЯТ КЪМ УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНА КОХЕЗИЯ –
МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ РИСКОВЕ И БАРИЕРИ
Проф. д.ик.н. Димитър М. Иванов …… 7

ПРОБЛЕМАТИЧНОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Проф. д-р Митко Димитров …… 31

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА УПРАВЛЕНИЕТО
НА ПУБЛИЧНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И ИМОТИТЕ –
ДЪРЖАВНАТА И ОБЩИНСКА СОБСТВЕНОСТ
Проф. д.н. Борислав Борисов …….. 51

СИСТЕМНО-СТРУКТУРНЫЙ КРИЗИС И ЕГО ПРОЯВЛЕНИЕ
В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19
д.э.н., профессор, Зверяков Михаил Иванович …… 59

ИЗМЕРВАНЕ ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ПАНДЕМИЯТА
ОТ COVID-19 ВЪРХУ КОРПОРАТИВНИТЕ ПОЛИТИКИ
ЗА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Андрей Захариев …… 67

ОБЛАГОРОДЯВАНЕ НА ПЛОСКИЯ ДАНЪК В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Румен Брусарски …… 75

ДВИЖЕЩИ СИЛИ НА ИНТЕГРАЦИЯ В ГЛОБАЛНИТЕ ЦИФРОВИ ВЕРИГИ
ЗА СЪЗДАВАНЕ НА ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ
Проф. д-р Сава Димов …… 83

ЕФЕКТИ ОТ ПРОГРАМАТА НА ЕЦБ ЗА ЗАКУПУВАНЕ НА АКТИВИ
В УСЛОВИЯТА НА ИЗВЪНРЕДНА СИТУАЦИЯ, ПРИЧИНЕНА ОТ ПАНДЕМИЯ
Проф. д-р Силвия Трифонова …… 95

ТЕСТВАНЕ НА КОРЕКТИВНИ ВЕРОЯТНОСТНИ МОДЕЛИ
ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОПЦИИ ВЪРХУ АКЦИИ
Проф. д-р Стефан Симеонов, Д-р Теодор Тодоров …… 108

КОНКУРЕНЦИЯ И КОНЦЕНТРАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ
ОБЩОЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР (2011-2020 г.). СТРУКТУРЕН АНАЛИЗ
И ЕМПИРИЧНИ НАБЛЮДЕНИЯ
Проф. д-р Стоян Проданов …… 116

THE IMPLEMENTATION OF GOALS OF BALANCED DEVELOPMENT
OF POLAND AGAINST THE CHALLENGES AND DANGERS
OF WASTE MANAGEMENT
Assoc. Prof. Ireneusz T. Dziubek, Dr Tatiana Manasterska 126

MODERN FEATURES OF TRUST ASSET MANAGEMENT
Postgraduate student Stanislav Perminov, Assoc. Prof. Deniss Djakons, PhD 136

ИНДУСТРИЯТА НА ХЕДЖ ФОНДОВЕТЕ В ЕРАТА
НА РАЗХЛАБЕНИТЕ ПАРИЧНИ ПОЛИТИКИ И COVID-19
Доц. д-р Александър Ганчев 142

РАЗНОСКИТЕ КАТО НЕДЕЛИМА ЧАСТ ОТ АНАЛИЗА
НА РЕЗУЛТАТИТЕ ПО ИМУЩЕСТВЕНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Венцислав Василев 150

ВЛИЯНИЕ СТРУКТУРЫ ЭКОНОМИКИ НА ОБЕСПЕЧЕНИЕ
УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА И РАЗВИТИЯ
Кандидат экономических наук, доцент Шараг Елена Сергеевна 159

СТРАТЕГИЧЕСКИ ДЕЙСТВИЯ НА БЪЛГАРСКИТЕ СТОПАНСКИ
ОРГАНИЗАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
Доц. д-р Илиан Минков 166

ИНСТИТУЦИИ И НЕРАВЕНСТВО
Доц. д-р Калин Господинов 174

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ПОДХОД КЪМ ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ -
ВЪЗМОЖНОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ
Доц. д-р Калоян Колев 181

ПРОБЛЕМИ НА ЛОЯЛНОСТТА В БАНКОВИТЕ ИНСТИТУЦИИ
ПРИ СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Катя Личева 190

ЦЕЛЕСЪОБРАЗНОСТ И ЕФЕКТИ
НА МЕЖДУРЕГИОНАЛНАТА ДАНЪЧНА КОНКУРЕНЦИЯ
Доц. д-р Людмил Найденов 196

ВЪЗМОЖНИ ГРЕШКИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО
НА ОБЩЕСТВЕНИ ПОРЪЧКИ В БЪЛГАРСКАТА ПРАКТИКА
Доц. д-р Марин Маринов, Красимир Парашкевов 204

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ГРИЖИ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 210

ЕФЕКТИ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID ВЪРХУ ЗДРАВНИТЕ РАЗХОДИ
Доц. д-р Николай Атанасов 219

ПОДХОДИ И ПРАКТИКА НА ДЪРЖАВНОТО ФИНАНСИРАНЕ
НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ
Доц. д-р Пламен Йорданов, **Гл. ас. д-р Маргарита Николова** 230

ФИСКАЛНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ ЗА ЛИЦА С УВРЕЖДАНИЯ КАТО ПРИКРИТИ
СОЦИАЛНИ ПЛАЩАНИЯ ПРИ ИНВАЛИДНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, Ас. д-р Йордан Йорданов,
Докторант Жанета Ангелова 238

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов 246

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА СПРАВЕДЛИВОСТ –
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ
Доц. д-р Силвия Топлева 251

ДЪЛГОСРОЧНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТИ
НА ПАНДЕМИИТЕ – УРОЦИ ОТ НЯКОИ ПРЕДХОДНИ КРИЗИ
Гл. ас. д-р Александър Б. Тодоров 258

ЕВРОФИНАНСИРАНЕТО КАТО СРЕДСТВО ЗА ПОВИШАВАНЕ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ СЕКТОР
„ПРОИЗВОДСТВО НА ОБЛЕКЛО ОТ ТЕКСТИЛ“
Гл. ас. д-р Ангелина Терзиева 266

НЯКОИ АСПЕКТИ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА COVID-19
ВЪРХУ БЪЛГАРСКИЯ ЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР
Гл. ас. д-р Анелия Панева 274

ПАЗАРЪТ НА ЗДРАВНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ –
СЪСТОЯНИЕ, РАЗВИТИЕ И ТЕНДЕНЦИИ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 281

ФИСКАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ –
НЕОБХОДИМОСТ, УСЛОВИЯ И ЕФЕКТИ
Гл. ас. д-р Димитър Костов 289

БЪЛГАРИЯ ПО ПЪТЯ КЪМ ЕВРОЗОНАТА
Гл. ас. д-р Петя Василева 297

ДИНАМИКА НА ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ НА БЪЛГАРИЯ
СЪС СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОСЪЮЗА
Гл. ас. д-р Сергей Радуканов 304

ПРОМЕНЯЩИТЕ СЕ РОЛИ НА ФИСКАЛНАТА И ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА
В СВЕТЛИНАТА НА COVID-19 В СТРАНИ С РАЗЛИЧЕН ПАРИЧЕН РЕЖИМ
Гл. ас. д-р Соня Георгиева 310

АСПЕКТИ НА НАЦИОНАЛНАТА ПОЛИТИКАТА
ПО ЗАЕТОСТТА И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД НЕЯ
Гл. ас. д-р Таня Илиева ……..……..……..……..… 320

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ИНВЕСТИЦИОННИ СТРАТЕГИИ –
ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВИ РЕЗУЛТАТИ
ОТ АКТИВНО ИНВЕСТИРАНЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов ……...……. 325

ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ПРЕД БЪДЕЩИТЕ ПЕНСИОНЕРИ
В КОНТЕКСТА НА НОРМАТИВНИТЕ ПРОМЕНИ ВЪВ ВТОРИ СТЪЛБ
НА ПЕНСИОННИЯ МОДЕЛ В БЪЛГАРИЯ
Ас. д-р Йордан Йорданов ……...……. 334

ПАЗАРЪТ НА БАНКОВИ ДЕПОЗИТИ В БЪЛГАРИЯ:
ДИНАМИКА И СТРУКТУРНИ ИЗМЕНЕНИЯ
Ас. д-р Радослав Къновски …….....……. 340

ОЦЕНКА НА УСТОЙЧИВОСТТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ
Д-р Антон Сотиров, **Д-р Никола Пищалов** …….....……. 347

НАДНОРМЕНОТО ТЕГЛО И ЗАТЛЪСТЯВАНЕТО
КАТО РИСКОВ ФАКТОР ЗА ЗДРАВЕТО
Д-р Орлин Цветков …….....…….……. 354

МЕРКИ НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ НА САЩ
ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА COVID-19
Д-р Свилен Колев .....…….……. 359

STATE AID ENFORCEMENT LAW IN THE ENERGY SECTOR
IN ALBANIA
Lecturer of Law, **Dr. Anduena Gjevori** ……..…….……. 366

БАНКОВАТА ТАЙНА КАТО КОМПОНЕНТА НА БАНКОВАТА
СИГУРНОСТ – ФИНАНСОВО-ПРАВНИ АСПЕКТИ
Преп. Игнат Папазов ……..…….……. 374

THE HISTORICAL EVOLUTION OF THE GOVERNMENT
SECURITIES MARKET IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA
Olesea Speian, PhD Student ……..……...…….……. 378

ПРОМЕНИ В ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГУЛАТОРНИ КАПИТАЛОВИ
ИЗИСКВАНИЯ ЗА ПОКРИТИ ОБЛИГАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА
Докторант Борислав Киров ..……...……..……. 386

АВТОМОБИЛНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ И МЯСТОТО
НА ТЪРГОВСКИТЕ ПРЕДСТАВИТЕЛСТВА НА НЕГО
Докторант Ваня Галчева ……...……. 393

ЕФЕКТИ ВЪРХУ ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА В РЕЗУЛТАТ
ОТ НАМАЛЯВАНЕТО НА НАЛИЧНИТЕ ПАРИ В ОБРАЩЕНИЕ
Докторант Владимир Сиркаров ……..……. 398

ВЛИЯНИЕ НА КОЕФИЦИЕНТА P/E И ДИВИДЕНТНАТА
ДОХОДНОСТ ВЪРХУ ЦЕНИТЕ НА АКЦИИТЕ
НА БЪЛГАРСКИЯ КАПИТАЛОВ ПАЗАР
Докторант Владислав Любенов …….....…… 405

ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА МСП
В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ
Докторант Даниел Данчев …….....…… 413

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РЕГУЛИРАНЕ НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ
ЧРЕЗ ГРАНИЦИТЕ НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ ДОХОД
Докторант Жанета Ангелова .....…… 421

ЦИФРОВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО – СРЕДСТВО
ЗА ПОДОБРЯВАНЕ КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ И РАДИКАЛНА
ПРОМЯНА НА НАЧИНА НА ПРЕДОСТАВЯНЕ НА МЕДИЦИНСКИ
И ЗДРАВНИ ГРИЖИ
Докторант Живка Петрова .....…… 429

ДЕБАТЪТ МЕЖДУ БАНКОВАТА И ВАЛУТНАТА ШКОЛА ОТ 19-И ВЕК –
ХАРАКТЕРИСТИКИ И ПАРАЛЕЛИ СЪС СЪВРЕМЕННИТЕ
МОНЕТАРНИ РЕАЛНОСТИ
Докторант Кузман Илиев .....…… 438

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД МЕНИДЖМЪНТА НА ЛЕЧЕБНИТЕ
ЗАВЕДЕНИЯ В УСЛОВИЯ НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
(ПО ПРИМЕРА НА УНИВЕРСИТЕТСКА МНОГОПРОФИЛНА БОЛНИЦА
ЗА АКТИВНО ЛЕЧЕНИЕ „СЪРЦЕ И МОЗЪК“ – ПЛЕВЕН)
Докторант Люба Митева .....…… 446

БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИИТЕ – ГОЛЕМИТЕ ПОЛЗИ
ЗА МАЛКИТЕ БАНКИ
Докторант Марина Милинова .....…… 453

ОТРИЦАТЕЛНИ ЛИХВЕНИ НИВА – ЕМПИРИЧЕН ОПИТ
Докторант Милена Пешева .....…… 460

ФИНАНСОВИЯТ ФЕЪРПЛЕЙ В ЖЕНСКИЯ ФУТБОЛ –
НЕОБХОДИМОСТ ИЛИ ВЪЗМОЖНОСТ
Докторант Нено Ненов ……..…… 468

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ПРЕМИЙНИЯ ПРИХОД
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Докторант Николай Илиев ….…… 474

РАЗВИТИЕ НА ИМУЩЕСТВЕНОТО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА ПРЕЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ОТНОШЕНИЯ
Докторант Радка Василева ….…… 480

КОНСОЛИДАЦИЯТА НА БАНКОВИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ КАТО ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВОСТ
Докторант Рая Драгоева ……..…… 488

ИНСТРУМЕНТИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА ДАНЪЧНИТЕ ИЗМАМИ
ПРИ ТЪРГОВИЯТА С ГОРИВА И НЕФТОПРОДУКТИ
Докторант Стефан Пешов .....……. 496

ПРОГНОЗИРАНЕ НА ПУБЛИЧНИТЕ ФИНАНСИ -
ОТКЛОНЕНИЕ НА ФАКТИЧЕСКОТО ИЗПЪЛНЕНИЕ
НА КОНСОЛИДИРАНАТА ФИСКАЛНА ПРОГРАМА
СПРЯМО ЗАКОНА ЗА БЮДЖЕТА НА БЪЛГАРИЯ
Докторант Юлиан Войнов .....……. 501

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА РОЛЯТА И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
ПРИ ДОКУМЕНТИРАНЕТО В СЧЕТОВОДСТВОТО
Проф. д-р Атанас Атанасов .....……. 511

ОСОБЕНОСТИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ
НА СТОКИТЕ В УСЛОВИЯТА COVID-19
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова .....……. 517

АКТУАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
ПРЕД СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА
НА ПРОМЕНИТЕ СЛЕД БРЕКЗИТ
Доц. д-р Галина Чиприянова, Д-р Марий Стоянов .....……. 524

КЪМ НОВ ПОДХОД В ОБУЧЕНИЕТО
ПО МЕЖДУНАРОДНИ СТАНДАРТИ ЗА ФИНАНСОВО ОТЧИТАНЕ
Доц. д-р Диана Ималова, Доц. д-р Венцислав Вечев .....……. 532

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА
НА ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ – СТАТИСТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Красимира Славева .....……. 541

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ЗАВИСИМОСТТА МЕЖДУ
ЦИФРОВИЗАЦИЯТА НА ИКОНОМИКАТА И ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ
Доц. д-р Маргарита Шопова, Гл. ас. д-р Евгени Овчинников,
Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов .....……..…. 549

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ СПОРАЗУМЕНИЯ ЗА СВОБОДНА
ТЪРГОВИЯ С ТРЕТИ СТРАНИ И ЗНАЧЕНИЕТО ИМ ОТ ПОЗИЦИЯТА
НА МИТНИЧЕСКИЯ КОНТРОЛ В ЕС
Доц. д-р Момчил Антов .....……..…. 557

INNOVATIVE METHODS FOR ACCOUNTING EDUCATION –
EXPERIENCE AND GLOBAL LESSONS LEARNED
Assoc. Prof. Nadya Velinova-Sokolova, PhD ……..……..…..…. 564

ЕФЕКТИ ВЪРХУ ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА В РЕЗУЛТАТ ОТ НАМАЛЯВАНЕТО НА НАЛИЧНИТЕ ПАРИ В ОБРАЩЕНИЕ

Докторант Владимир Сиркаров[1]

Резюме: *В паричната теория съществува интересен академичен казус – дали изтеглянето на наличните пари от обращение води до негативни макроикономически последици. Кейнсианската школа се опитва да докаже, че прекомерните спестявания водят до негативи за общия социален доход и потенциала за икономически растеж. Австрийската школа оборва подобна теза и доказва, че парично задържане (holding) и натрупване (hoarding) не може да се представя като причинно-следствена връзка в създаването на икономически дисбаланси. Това са напълно естествени процеси при използването на парите като универсално средство за размяна.*

Ключови думи: *парична политика, пари в обращение, спестявания*
JEL: E12, E21, E14, E41, E52

THE EFFECTS ON MONETARY POLICY AS A RESULT OF CASH HOARDING

Vladimir Sirkarov, PhD Student

Abstract: *There is an interesting academic case in monetary theory – whether the cash hoarding from circulation leads to negative macroeconomic consequences. The Keynesian school is trying to prove that excessive savings cause negative effects on overall social income and potential economic growth. The Austrian school refutes such a thesis and shows that cash holding and cash hoarding cannot be presented as a cause-and-effect relationship in the creation of economic imbalances. These are completely natural process when money is used as a universal medium of exchange.*

Key words*: monetary policy, currency in circulation, savings*
JEL: E12, E21, E14, E41, E52

Въведение

Един от двата основни идейни стълба на кейнсианската икономическа теория е тезата, че спестяванията се изравняват с инвестициите само през деструктивното намаляване на социалните доходи. Имплицитният фундамент на кейнсианството е твърдението, че при определено ниво на общия социален доход общите социални разходи извън този доход ще бъдат по-ниски от доходите, а останалата част ще се натрупа като спестявания. Това

[1] E-mail: v.sirkarov@gmail.com, Стопанска академия „Д. А. Ценов“, катедра „Финанси и кредит“.

от своя страна ще намали общия социален доход в последващия момент, защото общият доход за даден период се определя от общите разходи през предходния период.

Кейнсианската функция на потреблението има за цел да установи определено ниво на общия доход, над което разходите ще бъдат по-малки от доходите, тоест ще има нетно натрупване на пари, а под него разходите ще бъдат по-големи от дохода, тоест ще е налице нетно намаляване на паричните средства. Така основен повод за безпокойство на кейнсианските икономисти стават високите нива на спестяване, когато се очаква доходите в икономиката да се понижат.

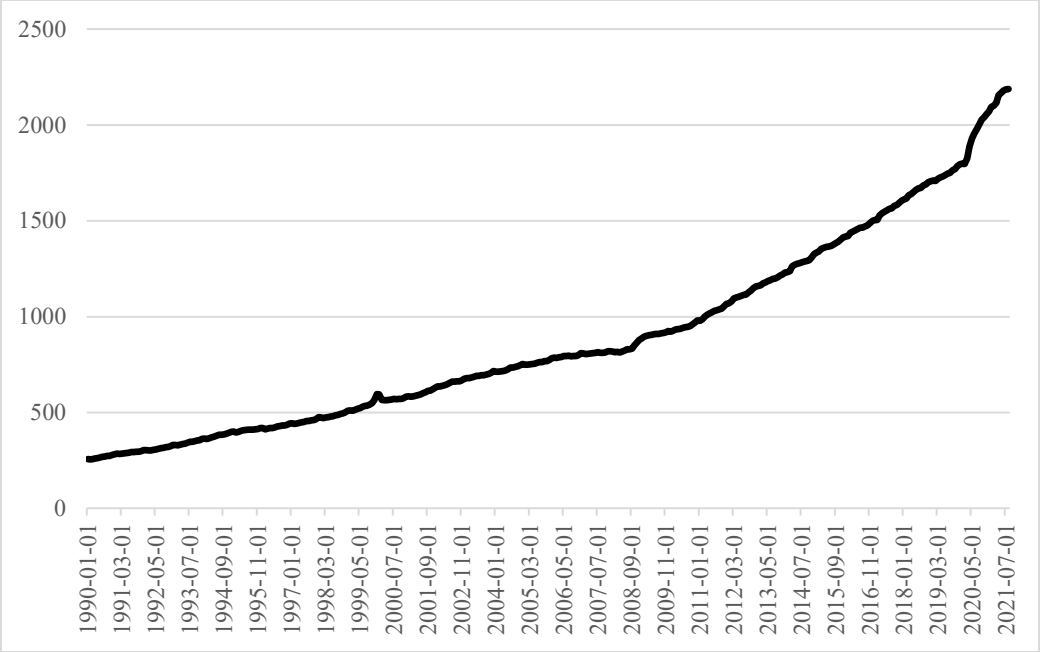
Всъщност процесът на натрупване на средства не е нищо повече от увеличаване на търсенето на пари или с други думи натрупването на по-големи парични салда. Всеки човек държи определена част от своите средства в налични пари, защото има регулярни потребителски нужди. Икономистът Гуидо Хюлсман споделя, че „не е възможно да използваш парите без да поддържаш определено количество в кешова наличност; по този начин всеки участник в паричното обращение в икономиката заделя пари“ (Hülsmann, 2008, p. 62).

Структурирането и управлението на паричното предлагане имат съществено влияние върху промените в цените на крайните стоки и услуги и устойчивото икономическо развитие. Динамиката на процеса по изтегляне на пари от икономиката е много специфична тема, която среща коренно различни трактовки от различните икономически школи. Извеждане на аргументирана теза дали натрупване (hoarding) на пари извън парично-финансовите институции е в пряка връзка с провежданата парична политика от централните банки. Във връзка с това целта на настоящия доклад е да представи и анализира характеристиките на процеса по изтегляне на наличните пари от обращение. Обект на изследване е изтеглянето на пари, които не се насочват към финансовата система под формата на разплащателни сметки, депозити и други спестовни финансови инструменти.

1. Същност и ефекти върху икономическите процеси от натрупването на налични пари под формата на спестявания

Парите са универсално средство за размяна, което може да използваме веднага за закупуване на стоки и услуги от пазара. В този контекст ефектът на натрупването губи какъвто и да е било смисъл, защото този процес е неизменна част от използването на парите като средство за размяна. Търговският обмен може да променя своя размер с течение на времето, но това също е напълно логично отражение на променящите се времеви предпочитания на всеки един човек. Ако обемите на изтъргуваните стоки спадат поради задържането на налични средства от потребителите, има очевидни предпоставки за спад в икономическия растеж. Зад тези индивидуални решения има логични причини, свързани със субективните предпочитания и прогнози на

всеки индивид и на всяка фирма. Именно динамиката на индивидуалните парични салда може да ни насочи към проблемите в икономическия процес и да даде важни сигнали за пазарното разпределение на ограничените ресурси.

Фигура 1. Динамика на парите в обращение за икономиката на САЩ през периода 1990-2021 г. в млрд. USD
Източник: www.stlouisfed.org (Federal Reserve Bank of St. Louis , 2021)

Съществуват редица несъстоятелни аргументи, свързани с възможността част от хората да не потребяват. Срещат се хипотези, че е възможна предварително поставена цел за дебалансиране на търговския процес. Друг подобен случай е възможността някои хора до такава степен да имат склонност да не потребяват, че дори изцяло да ограничат ползването на пари. Навлизането в полето на крайни субективни сценарии, както и невъзможността да се преустанови изцяло ползването на определено минимално количество от наличните пари, показва липсата на адекватно теоретично и емпирично обяснение на тезата, че натрупването на средства от икономическите субекти е негативното явление.

Отлагането на текущо потребление е един напълно естествен процес, който не изключва негативни ефекти за определени участници в икономическия кръгооборот за определен времеви период. Подобни ефекти обаче са съсредоточени в краткосрочен план, защото те не водят до изкривяване на конкуренцията или до административно изключване на определени икономически играчи. Напротив, конкуренцията не изчезва, следователно не изчезва и стремежът за повишаване на ефективността и ефикасността на пазарните участници.

Един от най-важните икономически закони в сферата на паричната теория е, че всяко едно количество на парично предлагане се използва в своята максималната степен, от което следва, че не може да очакваме повече икономическа и социална полезност чрез увеличаване на предлагането на пари. Това е така, защото нивото на паричното предлагане е неутрална детерминанта за пазара, следователно при всяко ниво на парично предлагане реалната икономика ще се приспособи. Дори да наблюдаваме парично задържане (hoarding) или освобождаване от пари (dishoarding), относителните цени непрекъснато ще се променят под влияние на търсенето и предлагането. Това е един непрестанен процес. Нивата на натрупване и разходване се променят непрекъснато, защото времевите предпочитания на всеки човек често се променят.

Предложения за фиксиране на нивата на натрупване на средства са неестествени и технически неизпълними. Не е възможно по естествен път да се решат въпросите какви стандарти ще обособят налагането на подобни лимити за всички. Как и защо трета страна ще има становище за това, че някои хора трябва да потребяват повече на месец, а други – по-малко? Стигне ли се до подобни опити, резултатите ще са съпътствани от сериозни проблеми в съотношенията потребление-спестявания и репресия върху личните свободи.

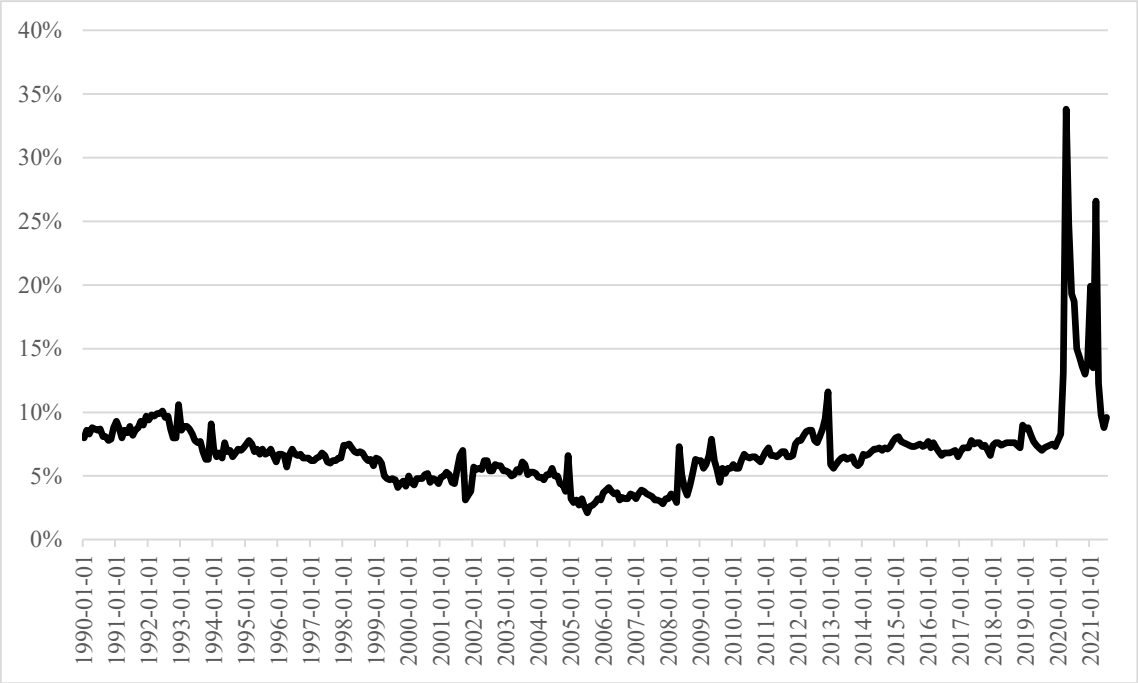
2. Паричното натрупване и паричното задържане и влиянието им върху основните макроикономически индикатори

От методологическа гледна точка е важно да се направи дефинитивната разлика между понятията натрупване на пари (hoarding) и задържане на пари (holding). С цел избягване на противоречиво тълкуване на тези понятия, в настоящия доклад българският превод ще се използва заедно с оригиналните понятия на английски. Може да се каже, че разликата между двете посочени понятия е чисто субективна. Според едни икономисти даден икономически субект може да държи в себе си прекомерно количество налични пари, а според други той може да държи в себе си по-малко количество, отколкото е нормално. Тоест липсва стандарт в количественото определяне на понятията прекомерно и нормално по отношение на поддържаните парични наличности. Ето защо от философска гледна точка е твърде некоректно да се прави опит за количествено изчисляване на средните нива на паричното натрупване, при които се постига желаният икономически растеж. Тук възникват и въпросите дали натрупването на пари влияе и ако да с каква тежест върху икономическия растеж, как дефинираме целевите му нива, от кого той е желан в тези размери, а не в други. Кой е стандартът, по който мерим подобни въпроси отново е бариера пред следването на здравата икономическа логика, базирана на човешкото действие, а не на законите на математиката или физиката. Дали дадено ниво на парично салдо се дефинира като просто парично задържане (holding) или като патологично парично натрупване

(hoarding), зависи от всяко едно лично предпочитание и от всеки един конкретен случай.

Мизес споделя, че „Това, което наричаме натрупване (hoarding) представлява достигане на много високи нива на кешовите наличности, които според личното мнение на някой изследовател се приема за извън рамките на нормалното и адекватното. Въпреки това, натрупването на пари е просто поддържане на определено количество пари. Натрупаните пари все още са си пари, които служат за същите цели, за каквито цели служат и кешовите наличности в количества, определяни като „нормални“ (Mises, 1949, p. 399).

Дали причината ще е с цел спестяване за по-лоши дни или с цел по-голямо бъдещо потребление е изцяло индивидуално решение. Непрекъснато променящата се среда около нас ни поставя в различни условия, които често изменят нашите предпочитания и прогнозите ни за бъдещето. Промените в паричното салдо на всеки човек не могат да бъдат вкарани в рамки на нормално и адекватно. Обективните факти, че в даден момент според субективните си преценки субектите решават да поддържат повече налични средства не може да се обвързва с антисоциални действия или бездействия.

Фигура 2. Динамика на личните спестявания в САЩ като дял от разполагаемия доход за периода 1990-2021 г.
Източник: www.stlouisfed.org (Federal Reserve Bank of St. Louis , 2021)

Не е коректна критиката свързана с обвързването на натрупването на пари и „паричната циркулация“, което се смята за фактор, който влошава икономическото развитие. Всяка една, дори и незначителна, сума пари е притежание на някой от участниците в пазарната икономика. Процесът на

разплащане по дадена търговска или финансова операция се извършва за много кратко време, като дори и по време на прехвърлянето на парите от един субект към друг, парите имат ясно определена собственост.

В нито един момент парите не са извън физическите или фирмените парични баланси. В нито един момент парите не са в имагинерното състояние на „циркулация“. Парите могат да са в процес на клиринг и сетълмент, дори връщайки се в миналото те са пренасяни чрез кораби и самолети от едно място на друго, но отново това по никакъв начин не означава, че се губи контролът и собствеността върху тях. Дори и да бъдат откраднати, парите отново не са в неутралност, а част от паричното салдо на човекът, който ги е откраднал. В миналото това е бил пиратът, а в днешно време това може да е и финансовият хакер.

В този дебат е важно да се отбележи и позицията на американския икономист Ървинг Фишер (Fisher, 1913, pp. 49-57), който разглежда структурата и количествената промяна в търсенето на пари и тяхното натрупване. Първият процес е обвързан с паричната циркулация на определено място, но която протича като постоянен процес. При второто явление на натрупване на парите, те стоят без определена цел (idly) извън циркулация. Всъщност подобни тези са напълно несъстоятелни, защото не съществува такова понятие като непрекъсната циркулация и конкретни места, където парите са в постоянно движение.

Промяната в предпочитанията за натрупване на налични средства е процес, който води до повишаване на реалната стойност на държаните парични наличности и на паричната единица. Ефектът върху икономиката от текущото натрупване на повече налични пари, спрямо предходни периоди, ще е свързан с определена динамика на потребителските цени. Спадът при някои от тях в даден момент и с определен размер представлява и същността на повишаването на реалната стойност на наличните непохарчени днес пари. Дефлационните ценови процеси от своя страна имат своите положителни ефекти върху по-ефективното разпределение на ресурсите и преструктурирането на икономиката като цяло.

Целенасоченото натрупване на пари се обуславя и от наличието на спестовен елемент при почти всеки човек. Заделянето на различни по размер парични суми за времената, когато човек ще е извън работоспособност е не просто естествено, а важна част от адекватното управление на личните финанси. По-възрастните хора или тези с по-голям потенциал от здравословни проблеми не просто трябва да мислят за натрупването на средства, а задължително да го правят. Причините да се заделят регулярно пари са свързани и с изграждането на резерви при бъдещи негативни икономически обстоятелства. Пример за подобни събития са цикличните или структурните кризи, когато може да се понесат сериозни загуби при инвестиции на пазара на акции или рискови проекти в реалния сектор.

Заключение

Аргументите, представени в настоящия доклад, водят до извода, че натрупването на пари в индивидуалните парични баланси не влияе негативно на икономическото развитие, в частност върху търговската активност на различните икономически субекти. Този процес не води до промяна в реалния доход, капиталовата структура, собствеността, следователно е неутрално явление за реалните икономически процеси.

Натрупването на средства е индикатор, че човек би пренебрегнал облагите от потреблението на стоки и услуги днес за сметка на бъдещо потребление. Това е индивидуален избор, който в повечето случаи е труден за взимане, защото бъдещето е изпълнено с неизвестности. Съществува риск от загуба на натрупаните средства, дори и държани на места с високо ниво на сигурност. Разбира се, най-вероятният риск е свързан със загуба на покупателната способност поради налична и постоянна инфлация.

В контекста на ефекта на натрупването, възможността за генериране на по-големи спестявания е положителна характеристика за дадена икономика. Ако повече хора имат възможността да заделят пари това означава, че генерират доход над техните текущи потребителски нужди. Това от своя страна е признак за висока ефективност при разпределението на ресурсите, технологичен прогрес, както и развитие на реалното производство и търговия в условия на понижаващо се парично предлагане.

Ако централната банка предприеме политика на увеличаване на паричното предлагане с цел да предотврати ефекта на натрупване на пари, със сигурност ще се създадат редица икономически дисбаланси. Освен, че подобно манипулиране на парите води до създаването на редица взаимообвързани ефекти, като ръст при определени потребителски и производствени цени, създаване на бизнес цикъл, разширяване на неравенството при доходите, подобна политика може да донесе дори и по-голямо количество пари, което да се заделя като спестявания, спрямо периода преди паричната експанзия. Следователно, правителствата и централните банки нямат аргументирано доказателство за предприемането на действия по увеличаване на паричното предлагане.

Използвани източници

Beins, B. (2012). APA Style Simplified: Writing in Psychology, Education, Nursing, and Sociology. New York: Wiley-Blackwell.
Board of Government of the Federal Reserve System. (2020, March). Board of Government of the Federal Reserve System. Retrieved from federalreserve.gov: https://www.federalreserve.gov/
Federal Reserve Bank of St. Louis . (2021, March). Federal Reserve Bank of St. Louis. Retrieved from stlouisfed.org: https://www.stlouisfed.org/
Fisher, I. (1913). The Purchasing Power of Money.
Hülsmann, J. G. (2008). The ethics of money production. Ludwig von Mises Institute.
Mises Institute. (2020, March). Mises Institute. Retrieved from mises.org: https://mises.org/
Mises, L. v. (1949). Human Action. Yale University Press.
Богданова, М. (2020). Университетските бизнес модели при управление на кризи. Бизнес управление(4), 37-48.